

УДК 008:[316.75:128](470)

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0002-8983-4759>

DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-25-2024-1.170-181>

ТАНАТОЛАТРІЯ ЯК ОЗНАЧНИК ТОТАЛІТАРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЇ)

Богуцький

Артем Олегович

аспірант кафедри культурології,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ
arten.bogut@gmail.com

Artem Bohutskyi

postgraduate student of the
Department of Cultural Studies
at the National University
of Kyiv-Mohyla Academy,
Kyiv
arten.bogut@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена аналізу утворення та розповсюдження культу смерті як ключового елементу ідеології, політичного та культурного життя росії, що ми позначили терміном «танатолатрія», який адекватно розкриває суть проблеми. У статті висвітлюються сучасні прояви танатолатрії, зокрема вшанування смерті як вищої чесноти громадянина, поклоніння новим мученикам, формування нової свідомості навколо культу смерті. Стаття розглядає танатолатрію через призму розпочатої рф війни проти України та вказує на роль влади кремля та його пропаганди в поширенні цього явища. Основна увага звертається на провідну роль російської влади у створенні нових «героїв» та використання культу смерті для легітимізації своєї злочинної політики. У статті наводяться приклади, що дозволяють відстежити динаміку розвитку цього соціокультурного явища. Актуальність для українського наукового та культурного простору обумовлюється тим, що описані в статті процеси танатолатрії мають безпосередній вплив на тимчасово окуповані території України. Зокрема, російська пропаганда разом з ідеологією культу смерті використовує це для легітимізації воєнних дій та агресивної неоімперської політики стосовно України та потенційно до інших колишніх радянських республік. Розуміння цього явища допоможе українському суспільству та владним структурам виважено реагувати на виклики, пов'язані з російською політикою мнемориду та геноциду української нації. Зокрема, запобігти створенню місць пам'яті рф на теренах України, де поховані воєнні злочинці рф.

Ключові слова: російсько-українська війна, культ смерті, ідеологія рашизму, тоталітарна держава, путін, «безсмертний полк», культурологічний вимір.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року актуалізувало дискурс навколо теми танатолатрії. З моменту приходу путіна до влади в росії спостерігається активний розвиток та розповсюдження танатолатричних ідей у багатьох сферах суспільства: політиці, культурі, військовій стратегії, мистецтві. Попри значущість, відсутня достатня кількість досліджень, спрямованих на комплексний аналіз феномену танатолатрії як ключової складової ідеології росії. Розуміння цього ідеологічного явища дозволить українському суспільству сформувати базу для за-

хисту свого соціокультурного простору. Для перемоги України ми повинні усвідомити, що війна, яка йде зараз, — це війна ідентичностей і розуміння ідентичності наших ворогів, це допоможе нам краще усвідомити, як боротися з ними, а головне — яким саме чином протистояти впливу ідеології «рашизму» на наш соціокультурний простір.

Галузь і стан наукової розробки проблеми. Дослідження танатології в контексті соціокультурних практик, які пов'язані передусім з утвердженням ідеологічної складової, не є широко відомою або дослідженою темою в науковому співтоваристві. У зв'язку з чим, стан наукової розробки базується передусім на роботах, пов'язаних з дослідженням ідеології та утвердженням нових соціокультурних практик, більшість з яких ґрунтуються на танатології. Зокрема праці Умберто Еко «Ур-Фашизм» та стаття Тімоті Снайдер «We Should Say It. Russia Is Fascist» дозволяють нам провести історичні та культурологічні паралелі, що дозволяють кваліфікувати сучасну росію як неофашистську державу. Вагому частку наукової бази нашого дослідження в цій статті будуть складати роботи російських науковців, зокрема Лева Гудкова «Синдром негативної ідентичності в посттоталітарній Росії», Михайла Епштейна «Гоп-политика, гоп-журналистика, гоп-религия. Чем определяется эта новая государственная субкультура», Шестова Н. И. «Политический миф теперь и прежде», Бориса Райтшустера «Путинократия. Человек власти и его система». Значне місце в нашому дослідженні займають промови та звернення російських політичних лідерів і громадських діячів щодо національної ідентичності, історичної пам'яті та загалом щодо всіх аспектів культурного та політичного життя, які пов'язані з утвердженням та розповсюдженням культу смерті.

Мета статті полягає в аналізі витоків, відстеженні формування й функціонування танатології в ідеології та культурно-політичних практиках сучасної росії. Стаття прагне заповнити дослідницьку прогалину, вивчаючи взаємодію між танатологією та іншими елементами ідеологічного ландшафту росії, такими як націоналізм, історична пам'ять і релігійні вірування. За умов повномасштабного вторгнення дослідження цих практик дозволить актуалізувати дискурс щодо впровадження заходів боротьби з насаджуваними на окупованих територіях російським злочинним режимом прак-

тик, які пов'язані з популяризацією ідеї смерті в ім'я російської держави.

Вклад основного матеріалу. Доцільно обумовити специфіку вживання терміну «танатологія» в межах нашої статті. «Танатос» — уособлення смерті в давніх греків; «латрія» — поклоніння (культ). Важливим уточненням буде те, що сучасний «культ смерті» в росії потрібно сприймати поза аналогічними культурами в інших культурах. Це головним чином зумовлено тим фактором, що ми маємо справу з окремою формою квазірелігійного утворення.

Танатологія, за своєю суттю, включає шанування або поклоніння смерті, охоплюючи ряд вірувань, ритуалів і культурних практик, зосереджених навколо прославлення смерті, жертвоприношень, мучеництва та загробного життя. Розуміння цих взаємопов'язаних термінів відкриває ширший контекст для розуміння складної природи танатології. Власне «танатологія» походить від грецьких слів «thanatos» (смерть) і «latreia» (поклоніння), тому цим терміном означено шанування або обожнювання смерті. В ідеології сучасної росії танатологія охоплює низку вірувань, практик і культурних проявів, які підносять смерть до священного статусу. Це включає прославлення та шанування смерті як трансформаційної події та часто тягне за собою прославлення мучеників, жертвоприношень і загробного життя. Існування та функції «культу смерті» не є унікальними для російської культури. Протягом всієї історії людства культ смерті функціонував у різних культурах світу. В деяких культурах смерть розглядається як природна частина життя і вшановується як перехід в іншу сферу буття.

На культ смерті також вплинула довга історія військових конфліктів і політичних потрясінь, які доповнили культуру юродства-мучеництва, яка до всього іншого прославляла тих, хто віддав своє життя за захист нації. Свого розквіту цей культ мучеництва досяг за радянських часів, коли багатомільйонні жертви нацистів стали прикладом мучеників, які загинули за оборону соціалістичної Батьківщини.

У пострадянську епоху культ смерті в росії продовжував відігравати помітну роль у культурному та політичному житті країни, оскільки уряд намагався використати пам'ять про минулі жертви для легітимізації своєї політики та здобуття все більшого авторитету. У новій державі акцент пере-

містився не на просте шанування полеглих «героїв», а на формування таких героїв ще при житті.

Наступною важливою складовою сучасного культу смерті є людські жертвоприношення. Головна особливість цього процесу полягає в тому, що він здійснюється за участю близьких людей і сприймається ними не як жахлива трагедія, а як належне й майже як щасливе наближення до Бога. Путін ледь не в кожному своєму публічному виступі, особливо тих, які пов'язані з символічними датами, говорить про «волю до смерті» як про головну національну та духовну «скрепу». Заклик «померти під москвою» (2011n, 2012), проголосив під час свого виступу у лужниках у 2012 році, було крім цього і проголошенням, що «битва за росію продовжується і перемога буде за нами» (2011n, 2012).

У 2018 році путін, розмірковуючи про зростання ядерної загрози, заявив, що в разі ядерної війни «ми як мученики потрапимо до раю, а вони просто здохнуть» (Михайлик, 2020) (переклад наш — А.Б.).

У 2022 році з того ж стадіону в лужниках путін оголосив іншу промову: «Немає більшої любові, якби хтось віддав би душу свою за друзів своїх» (BBC News — Русская служба, 2022).

Ідеї жертвості поділяють не тільки путін. У січні 2023 року російській пропагандист в. солонцов підтримав раніше сказані слова свого президента та зазначив:

«Життя сильно переоцінене. Навіщо боятися того, що неминуче? Тим більше, ми ж до раю потрапимо. Смерть — це закінчення одного земного шляху й початок іншого» (Расенко, 2023).

Навіть патріарх рпц кирило обіцяє, що всі, хто загине на війні, «здійснює діяння, рівносильне жертві. Він приносить себе в жертву за інших. І тому віримо, що ця жертва змиває всі гріхи, які людина вчинила» (Ларіна, 2022).

Поруч з різними формами масового «жертвоприношення» на благо держави, у сьогоденній росії існує також форма увіковічення «жертв». Така форма колективної пам'яті до недавнього часу була представлена маршем «безсмертного полку».

Перераховані вище факти дозволяють нам стверджувати, що жертва виступає центральним компонентом танатології, має глибоке символічне

значення та впливає на різні аспекти діяльності людини та суспільства.

Варжливо також зазначити, що розпочата росією війна в 2014 році та її повномасштабна фаза в 2022 році — сильний поштовх до активного розвитку культу смерті. Якщо раніше акції пов'язані з «безсмертним полком» використовували образ винятково учасників Другої світової війни, то згодом ці «образи» стали частиною багаторазових акцій, які не прив'язані до конкретної пам'ятної дати. Російська пропаганда почала процес масового створення нових живих, і не тільки, героїв, так званої «спеціальної військової операції». Які, так би мовити, на власному прикладі вже в ХХІ столітті демонструють, що вони, як і їхні прадіди, багато десятиліть тому, ведуть боротьбу проти «нових нацистів», якими авжеж є ми з вами — українці. І вже нові герої — нової війни вимагають від своїх співгромадян самопожертви заради вищої мети — перемоги над новим-старим ворогом.

Говорячи по акцію «безсмертного полку», ми повинні торкнутися теми так званого «победобесія» — комплексу норм та практик до 9 травня — найбільшої пам'ятної дати в колективному досвіді всіх росіян. Це «свято» є одним з найбільш показових щодо того, як функціонує культ смерті. Комплекс цих подій у суспільстві сприймається саме як «свято», а не «роковини». Акцентування уваги саме на перемозі деформує сприйняття історії.

Під час масових гулянь люди вбираються у військову форму Другої світової, одягають своїх дітей, пишуть переможні гасла на автомобілях та, власне, займаються відтворенням цієї перемоги в мініатюрі. Ми не зустрінемо жодну сумну людину. Безумовно, в умовах повномасштабного вторгнення російська влада через об'єктивні причини мусила перенести таку подію як «безсмертний полк» у площину інтернету — місця більш контрольованого, бо у зв'язку з великою кількістю втрат на фронті — така акція могла привернути до себе багато уваги й зруйнувати концепцію про те, що «потерь нет». Цей формат абсолютного заперечення теж є дуже цікавим проявом культу смерті.

Разом з цим у 2022 році фундатори цієї акції відмовились від неї, заявивши, що

«безсмертний полк — недержавна та неполітична громадянська ініціатива. Йому чужа будь-яка ідеологія, тому що жодна ідеологія

не більша за ідею миру, заради якого десятки мільйонів людей різних країн віддали свої життя під час Другої світової війни» (Ткач, 2022) (переклад наш).

Водночас після року з моменту повномасштабного вторгнення влада в РФ відмовилася від проведення звичного для них маршу в різних містах і особливо в Москві. Ми можемо припустити, що за два роки повномасштабного вторгнення кількість загиблих військових могли перевести цю «акцію» з формату симулятивного значення у формат траурного маршу, що очевидно є неприйнятним для кремлівського режиму.

Безумовно, найкращим проявом цього «гасла» є ніщо інше як мавзолей на Червоній площі, у якому знаходяться рештки власне одного з головних організаторів Революції 1917 року, до недавнього часу, а саме до 1961 року, там знаходилися рештки іншого «організатора», на цей раз «героя» «Великої Вітчизняної Війни» — сталіна. Говорячи про мотиваційний аспект самопожертви, ми повинні сказати, що ніхто про цю самопожертву не каже напруму. Найпоказовіше це відображає патріарх Кирило, який мотивує вірян тим, що

«Христос воскрес і всі разом з ним воскреснемо, і життя вічне, а тому йдіть сміливо виконувати свій військовий обов'язок. І пам'ятайте, що якщо ви життя своє поклали за Батьківщину, за друзів своїх, то ви будете разом з Богом у його Царстві, у його славі, у його вічному житті» (Патриарх Кирилл пообещал, 2021) (переклад наш).

Врешті сама російська федерація керується принципами, про які на Нюрнберзькому трибуналі казав Герінг:

«...завжди можна змусити коритися фюреру. Це не важко. Потрібно лише одне — заявити народу, що на його країну напали, звинуватити всіх пацифістів у відсутності почуття патріотизму й стверджувати, що вони наражають країну на небезпеку. Такий метод спрацює в будь-якій країні» (Гилберт, 2012).

Ми не даремно звертаємо увагу на розпад срср як найбільшої катастрофи для сучасної росії.

І справа не тільки в тому, що таку думку поділяє путін, колапс радянської системи врешті створив умови, за яких путін здобув владу. На зміну ідеї країни, у якій пролетаріат зміг перемогти в боротьбі за владу і комунізм уже бачився на горизонті, прийшла порожнеча та відсутність розуміння і постало питання: що робити далі? Така невизначеність породила унікальні можливості для маніпулювання масовою свідомістю та конструювання будь-яких суспільних настроїв, якими б суперечливими вони не були.

Саме в цій ситуації ідеологічної плутанини диктатор Володимир Путін став новим фактором влади, який спирався на єдино правильне світобачення — світобачення того, що

«росія завжди була спільною справою, а не національністю. Іншими словами, нашою національністю була наша Імперія, об'єднана спільною битвою і спільною працею» (Якубова, 2018) (переклад наш).

Репресивна система срср та депресивний стан, який виник після його розпаду, викликав у його населення стійке бажання «втекти». Антагоністичне бачення всього, що поза межами росії, міцно укорінилося у свідомості, врешті це призвело до того, що сьогодні ми зустрічаємо такі гасла: «Наша цивілізація самобутня, має свій шлях» (Белоусов, 2022) (переклад наш), яке поєднано з тим, що росію хочуть «зіткнути з обраного шляху на побудову багатополярного світу» (ТАСС, 2023) (переклад наш).

«Унікальний шлях росії» — один із лейтмотивів російського філософа Івана Ільїна, що став найулюбленішим філософом путіна, якого той часто цитує у своїх промовах. Ільїн аргументував свій вибір, пояснюючи це тим, що Захід довів себе

«до духовно-безглуздої техніки та самодостатності спорту, до так званого «модернізму», у якому зло видається за головне, а добро зневажається як непотрібна сентиментальність; вони самі стали жертвою порожньої форми — у науці, у політиці, у мистецтві, у культурі машини та в усьому іншому» (Федоров, 2023) (переклад наш).

На російському сайті російського державного

агентства РИА Новости 6 квітня 2022 року (входить до медіагрупи «Россия сегодня») було опубліковано статтю під заголовком «Що Росія має зробити з Україною». Її автор Тимофій Сергійцев (2023) розмірковує про комплекс заходів, які, на його думку, має провести в Україні росія, щоб її «денацифікувати». Серед них згадуються й заходи, які можуть викликати якнайменше обурення. Як результат, автор відкрито пропонує запровадити колективну відповідальність для всіх громадян України, позбавити країну суверенітету й навіть заборонити саму назву держави.

Безумовно, путін на відміну від своїх пропагандистів не може відкрито закликати до вбивства представників іншої нації, він це робить завуально, але не менш показово. Саме такою була його промова 9 червня 2022 року, у якій путін порівняв себе з Петром I і сказав таке:

«Петро I Північну війну 21 рік вів. Здавалося б, воював із Швецією, щось завойовував. Нічого не завойовував, він повертав. Там, де Петербург заснований — коли він заклав цю столицю, жодна з країн Європи не визнавала цієї столиці, визнавали її за Швецією. А там споконвіку поряд із фінно-угорськими народами жили слов'яни, причому територія перебувала під контролем російської держави. Чого він поліз туди? Повертав. І зміцнював. Ну зважаючи на все, нам теж випало повертати й зміцнювати» (*Встреча с молодими підприємцями*, 2023) (переклад наш).

Але найбільш демонстративним відображенням «унікального шляху» росії є Владлен Татарський — грабіжник та терорист Максим Фомін, який своїм псевдонімом вирішив обрати видозмінене ім'я головного героя роману Віктора Пелевіна «Generation P» — Вавілена Татарського. Цікаво, що в романі головному герою дають завдання — створити «руську національну ідею» і автор передає ідеологічний вакуум, у якому опинилася пострадянська росія:

«У нас раніше було православ'я, самодержавство та народність. Потім був цей комунізм. А тепер, коли він скінчився, жодної такої ідеї немає взагалі» (Пелевін, 2009, с. 39) (переклад наш)

Але найцікавіший аспект порівняння літе-

ратурного та реального проєктів «ідеї» полягає в тому, що якщо літературний персонаж зазнав невдачі, то його реальний прототип досяг успіху. Ідея була сформована після виступу путіна 30 вересня 2022 року й вона така:

«Усе, Європу раком! За нами не просто абстрактні сили якісь, за нами росія з ядерною зброєю, армією, мобілізацією. Ми всім навішаємо, бо ми не маємо іншого шансу. Усе, усіх переможемо, усіх вб'ємо, усіх, кого треба, пограбуємо. Усе буде, як ми любимо!» (*Ukraine victory*, 2022) (переклад наш).

Ще однією важливою особливістю російського культу смерті та «нежиття» є існування одного єдиного беззмінного та культурно-безсмертного героя російської федерації — президента путіна, чи не єдиного в рф, хто існує поза будь-якими усталеними нормами моралі в державі, бо він сам виступає «мірилом усіх речей». Путін, єдиний, хто створив з себе цілий/і культурний/і образ/образи. І він єдиний, хто існує поза танатолатричним комплексом уявлень. Безумовно, він є його частиною, але водночас на нього самого не розповсюджуються всі складові цього «культу смерті».

Саме путін легітиміє цю смерть. Прояв цієї легітимації найкраще проявився під час зустрічі путіна з матерями загиблих військовослужбовців росії, у якій він сказав:

«Питання: як ми жили? Адже деякі живуть чи не живуть — незрозуміло, і як ідуть — від горілки чи ще від чогось — незрозуміло, а потім пішли. Жили чи не жили — теж непомітно прогорнулося якимось: чи то жила людина, чи ні. А ваш син жив, розумієте? Його мету досягнуто» (*Встреча с матерями военнослужащих*, 2023) (переклад наш).

Саме путін відповідав за проведенням операції зі звільнення заручників у Норд-Ості та Беслані. І вони стали черговим підтвердженням того, що людське життя не варте нічого для очільника кремля. «Звичайно, тут не було іншого варіанту», — відповів він на запитання про те, чи ухвалював він сам рішення про штурм захопленої будівлі. «Ніхто, крім мене, це рішення ухвалити не міг» (*ТАСС*, 2018) (переклад наш).

Путін буквально вказав на головний сенс життя для синів усіх матерів росії — смерть за «Вітчизну». А головна особливість полягає в тому, що саме путін визначив, що саме буде метою життя людини. Водночас, на цій же зустрічі він казав про те, що «ми всі смертні, ми всі під Господом, і ми колись із цього світу всі підемо» (*Встреча с матерями военнослужащих*, 2023) (переклад наш). Ми повинні розуміти, що путін та російський народ — це два окремі поняття, диктатор існує поза цією концепцією смерті, про яку він неодноразово казав. Щобільше, численні розслідування журналістів стосовно звичок путіна і його приватного життя неодноразово демонстрували, наскільки сильно диктатор боїться смерті. Особливо це проявилось під час епідемії COVID-19, коли диктатор почав саджати своїх гостей за дуже довгий стіл. З цього моменту фраза про «недоторканність» диктатора отримала нове значення. Ключовою для розуміння культурної ситуації в росії є цитата володіна — першого заступника керівника Адміністрації Президента рф — «Є путін — є росія, немає путіна — немає росії». Фундамент і «культу смерті» закладено, єдина можливість щодо зміни культурної та державної парадигми — окупація росії та проведення дій, аналогічних для Німеччини після Другої світової війни, а саме: демілітаризації, денацифікації, пацифікації і найголовніше — денуклеринізації. Жодним чином не можна дозволяти, щоб ядерна зброя продовжувала залишатися інструментом впливу. Але такий розвиток подій, на нашу думку, представляється дуже сумнівним.

Отже, ми можемо стверджувати, що сприйняття путіна як безсмертного символу є важливим аспектом сучасної російської політики. Таке сприйняття позиціонує путіна як фігуру, яка втілює силу та стабільність російської держави, увічнюючи уявлення про його незамінність. Особливо, коли риси однієї людини увібрала в себе вся держава.

Танатолатрія та маскульт. Маскулінність є важливим аспектом російської культури та повинна підкреслювати традиційні ідеали мужності, фізичної сили і наполегливості.

Історично традиційна російська маскулінність асоціювалася з роллю «годувальника». Ця роль була посилена патріархальною структурою російського суспільства, яка ставить чоловіків на позиції авторитету та влади.

Від чоловіків очікується, що вони захища-

тимуть і забезпечуватимуть свої сім'ї, будуть захисниками країни та її культурних цінностей. Ці ідеали часто пов'язують із поняттями «Вітчизна» та «патріотизм», що підкреслює обов'язок чоловіків захищати країну та відстоювати її моральні цінності.

Але найбільший розвиток образу «справжнього мужика» припав на 90-ті роки. Соціально-економічна криза та криміналізація країни на початку 1990-х призвели до популярності так званої «бандитської маскулінності», що включала культ жорстокості, високого матеріального добробуту (підприємництво зазвичай мало зв'язок з кримінальними структурами), але водночас поєднує в собі ідеї братерства й життя «по поняттям». Романтизм нової кримінально-агресивної маскулінності яскраво представлений у популярних фільмах пострадянської доби: «Брат», «Брат-2», «Бумер», серіал «Бригада». Наприкінці 1990 — початку 2000-х рр., коли нова держава трохи зміцніла, сформувалося замовлення на інші фільми та серіали. Зокрема ганебний програш у Першій російсько-чеченській війні змусив змінити «бандитську маскулінність» на «правоохоронну маскулінність» у образі «нового силовика» (міліціонери, слідчі, співробітники спецслужб) «Вулиці Розбитих Ліхтарів», «Убийная сила», а найкраще — образ військового, який захищає свою країну від терористів («Кандагар», «9 рота», «Грозві ворота»). Щонайбільше, образи, які зображені в цих серіалах та фільмах не просто є уособленням еталонних характеристик, до яких треба прагнути, але також зображувати жертвовність головних героїв, особливо, якщо це представники правоохоронних органів/армії заради держави, або доведення своєї правоти, як у фільмі Брат, крилата фраза з якого сьогодні видозмінилася і стала черговим символом війни — «За правду» (*Z-Концерт*, 2022).

У центрі мачо-аури путіна — прославлення його як «крутого хлопця», який протистоїть західним «ліберально-фашистським» ворогам, які нібито намагаються послабити росію всередині країни та за кордоном. Цей «маскульт» є частиною культу особистості, який почав формуватися в росії в перші роки його президентства. Культ путіна нагадує культ особи лєніна і сталіна радянських часів. У кабінеті кожного чиновника в росії висить портрет путіна, це актуально й для класів російських шкіл. Про вождя складають пісні. Особливо російський

глибинний народ не може не похвалитися легендарними фотосесіями, які так полюбляє путін, чого вартує лише легендарне фото з конем (Шалыгин). Путіна можна порівняти зі знаменитістю, яка піднімає собі імідж завдяки грі на публіку. Найбільшу популярність ця «зірка» отримала після анексії Криму. По всій країні в магазинах і кіосках продають футболки, чашки та дармовиси з зображенням російського президента в різноманітних героїчних позах. Одні зображують путіна на коні, інші путіна в чорних окулярах, в образі мачо.

Ще одним важливим елементом у цій системі займає образ переможця. У пересічного росіянина формується образ «непереможного лідера», який у політиці так, як і в спорті може та перемаже усіх своїх опонентів. Але не перемогами та маскулітністю єдиними російська пропаганда формує ще один важливий для російського народу образ путіна: путін — батько. З одного боку він батько нації, а з іншого він публічно проявляє свої надмірні батьківські інстинкти під час зустрічі з дітьми: цілує в пупок тощо. Цей маскульт та образ цікаві тим, що чи не єдині є прикладом прояву життя серед культів безсмертно-смертних героїв війн, які розв'язує російська федерація. Тільки путін вшанований правом бути єдиним проявом життя серед цього парадусмерті.

Результати опитування Левада-Центру в 2020 році показали, що проституція, гомосексуалізм і фемінізм є соціально неприйнятними. «Вісімнадцять відсотків росіян виступають за ліквідацію геїв і лесбійок, третина — за їхню ізоляцію від суспільства» (BBC News Русская служба, 2022) (переклад наш). Про яку саме «ліквідацію» йде мова, ми не знаємо, але факт залишається фактом. Якщо в суспільстві проводиться опитування стосовно того, що робити з людьми, які не вписуються в загальноприйнятні межі й водночас використовується термін «ліквідація», це дозволяє нам стверджувати, що танатолатрія впливає і на цю сферу російського суспільства.

Американський історик Роберт Пакстон у книзі «Анатомія фашизму» стверджує, що важливими рушійними силами фашизму є існування суспільства в приниженні та кризі, а також вимога цього суспільства до сильного лідера, обов'язково людини, яка може використовувати жорстоку силу проти ворогів, щоб зрештою домінувати над ними. А головне це

«переконавання, що ваша група є жертвою, почуття, яке виправдовує будь-які дії, без юридичних чи моральних обмежень, проти своїх ворогів, як внутрішніх, так і зовнішніх» (Paxton, 2014) (переклад наш).

Як результат, тоталітарний державний устрій разом з відсутністю політичної та будь-якої іншої волі народу вкорінив ще один вагомий аспект «культури опущених» — «право сильного». Цей феномен разом з поведінкою «мужика» сформував у російській федерації лише один-єдиний можливий культурний імператив за вирішення будь-якого конфлікту — насилля/війни.

Танатолатрія як засіб соціалізації дітей у сучасній росії. Танатолатрія в росії виступає також елементом соціалізації дітей як частина милітаризації свідомості. Російська федерація репрезентує себе як країну, яка знаходиться в повному оточенні ворогів і за результатом має необхідність у збільшенні людського ресурсу в армії, а ще краще, щоб цей ресурс був ідеологічно вмотивований. Додаючи до цього процесу переписування історії, виховання фанатичної та жертвовної любові до своєї держави, ми натрапляємо на факт тотальної милітаризації людської підсвідомості, починаючи з юних літ.

«З нового навчального року у всіх школах та коледжах країни щопонеділка починається з заняття «Розмови про важливе». Першого вересня 2022 року був презентований новий елемент шкільної програми «Розмови про важливе» (*Разговори о важном*, 2022) (переклад наш),

— повідомляє нам сайт, який має безпосередній стосунок до Міністерства освіти російської федерації. Викликає більший подив, що цей сайт доступний для мешканців України без необхідності VPNу.

Представлені на сайті матеріали, адресовані саме викладачам. Мірою розвитку дитини й відповідно до її шкільному віку до програми додаються більш комплексні поняття стосовно захисту держави та щодо місця росії на світовій арені. Показовим на нашу думку є «сценарій» для викладача до «Дня захисника вітчизни». У ньому йдеться, що

«збройні сили (російської федерації) потрібні

винятково для підтримки загального миру — це військова політика, що історично склалася, мирна традиція, яку наша країна зберігає і зараз» (Разговоры о важном, 2022) (переклад наш).

Іншою важливою частиною процесу милітаризації свідомості є створення 29 липня 2016 року з ініціативи Міністра оборони рф сергія шойгу дитячо-юнацького військово-патріотичного руху «Юнармія». Юнармія як і гітлер'югенд свого часу відповідає доктрині «русского мира» і як результат має на меті захист «співвітчизників», де б вони не були.

«Дітям продають смерть. Коли вони сідають робити окопні свічки, їм, звичайно ж, розповідають і про «спеціальну військову операцію» (так влада росії називає вторгнення в Україну; називати війну війною в країні заборонено законом. — Прим.), і про загибель солдатів. Тобто нав'язують думку, що гинути добре. Так нормалізується насильницька смерть, їй надається героїчний ореол» (Красно, 2023) (переклад наш).

Ключовим в обох організаціях є виховання молоді у відриві від сім'ї. І одна справа, коли ми говоримо про внутрішньоросійський підхід до виховання дітей, а інша, коли рф викрадає дітей з України під виглядом «порятунку» і починає формувати в них «яничарський» світогляд.

Показовою та цинічною є діяльність російської дитячої омбудсменки львови-белової, яка стверджує, що злочинні дії направлені на «порятунк дітей із регіонів, які визнані російськими, це російськомовні діти, які захотіли стати частиною великої росії», і виправдовується тим, що «я мати, і цим все сказано. Який я військовий злочинець?» (Красно, 2023) (переклад наш).

Отже, у сучасній росії танатологію використовують як засіб соціалізації дітей, підкреслюючи шанування смерті та жертви. Цей підхід інтегрує танатологічні теми в освіту, літературу та культурні практики для формування цінностей і переконань дітей. Знайомлячи дітей з історіями, міфами та ритуалами, пов'язаними зі смертю та пам'яттю, вони розвивають розуміння смертності, національної ідентичності та колективної пам'яті. Однак виникають етичні проблеми щодо потенційного

зниження чутливості щодо насильства та маніпулювання наративами.

ПВК «Вагнер» як уособлення танатології.
До моменту своєї ліквідації євгеній пригожин разом зі своїм «ПВК Вагнер» слугували цікавими прикладами в контексті дослідження підходу до символізації смерті, одночасно поєднані сакральне та світське розуміння смерті. Світський підхід відображений у головному гаслі цього терористичного утворення «Наш бізнес — смерть, і бізнес іде добре» (переклад наш). Смерть — як спосіб заробітку, так і найбільший ризик у цьому «бізнесі». Сакральний же підхід у тому, що під час вербування ув'язнених євгеній пригожин, по-перше, обіцяв їм «змити свої гріхи» (ТСН.Ua., 2022), тобто «прощення» християнського формату, а по-друге, він сам, можна сказати, перебирав на себе функції Бога, або скоріше формував принципи своєї «філії» культу смерті, виокремлюючи три головних «смертних гріхів» (Футурьє), за порушення яких, слідує покарання — смерть. У лютому 2023 року при «ПВК Вагнер» було створено молодіжну організацію «Вагнерьонки», яка, як і «Юнармія», долучає молодь до своїх лав відповідно до інтересів пригожина.

Діяльність пригожина не обмежувалася тільки формуванням «релігійного» аспекту у «Вагнері», не менш вагомими були постійні інтерв'ю з місць масових поховань вагнерівців, де він підкреслював, що «братські могили обов'язково з'являться, і всі, хто загинув на війні — герої» (Белоброва, 2023). Це є найкращою демонстрацією справжнього культу смерті. Усе, про що говорив пригожин, концентрувалось на темі звільнення від кримінальної відповідальності за попередні злочини. Для одних це означатиме — виконання «контракту», отримання помилювання за скоєні злочини та за логікою «престижу» військової служби — пошану від громадян та можливі нагороди від командування.

За інших обставин — людина отримує «вічну свободу» й як результат місце не просто на кладовищі, а в меморіальному комплексі, за словами пригожина, тобто навіть після смерті вона символічно отримує аналогічні бенефіції. Загалом фактор вагнерівців, а особливо вагнерівців-зеків можна розглядати як існування абсолютної маргінальної групи, яка повністю виключена з суспільства. Вони для російського суспільства стають цінними тільки у випадку смерті та в рідкісних випадках каліцтва

або полону. Коли вони гинуть на війні, вони створюють колективний образ героїв, які добровільно відправилися виконувати свій головний обов'язок громадянина — захист держави і водночас спокуту кров'ю своїх помилок.

У випадку каліцтва вони залишаються маргінальною групою. Особливо показовою представляється ситуація у випадку потрапляння до полону, коли вагнерівці стають «грішниками» у світобаченні своїх «колег» та російського суспільства та, як результат, демонстративні страти цих осіб підкріплюють авторитет влади та укріплюють ореол страху, пов'язаний з цією терористичною групою.

Поза цим, ми також можемо говорити про безпосереднє залучення і використання дітей як інструменту пропаганди. Найпопулярнішими на росії можна назвати три історії за участі дітей. Перша стосується 2014 року — відома історія про розп'ятого хлопчика, яка навіть у російській масовій свідомості викликала шквал критики, бо власне зачіпало не просто тему мучеництва, а мучеництва через розп'яття. Тобто ми маємо справу з прямою аналогією з Ісусом, що навіть для релігійної свідомості росіян звучало як перебір. На зміну розп'ятому хлопчику прийшла так звана «Алея ангелів» у Донецьку, що присвячена дітям, яких «вбили» ЗСУ. Це місце існує як аналогія до місця пам'яті для українського народу — Алеї Героїв Небесної Сотні.

Аналогічна ситуація з розп'ятим хлопчиком була в Брянській області, де ніби після чергової

атаки терористів хлопчик Фьодор зміг евакуювати людей та загинув смертю хоробрих. Дуже цікавим представляється роль дітей у відомій пісні «Дядя Вова ми з тобою», коли маленькі діти співають про те, що «якщо головний командир покличе до останнього бою, дядько Вова ми з тобою» (Антонов, 2017) (переклад наш).

Висновки з дослідження й перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи, можна зазначити, що всі вище перераховані випадки, мілітарні структури та в цілому вся концепція «русского міра» створені у зв'язку з необхідністю рф вести бойові дії та постійно підживлювати військо ідеологічно вмотивованими людьми, які підуть воювати перш за все за ідею.

У перспективі, на нашу думку, не потрібно жодним чином допустити того, щоби після завершення російсько-української війни та нашої перемоги і відновлення територіальної цілісності та державного суверенітету на нашій території знаходилися поховання російських окупантів — на зразок як це було з похованнями німецьких солдатів після Другої світової війни. Оскільки, це призведе до продовження функціонування осередків культу смерті на нашій території та до «паломництва» родичів загиблих і не тільки. З цього моменту такі поховання перестануть відігравати суто утилітарну функцію і перетворяться на меморіальні місця громадян рф — мучеників, які віддали свої життя, захищаючи «батьківщину» відповідно до ідеологічної парадигми «русского міра».

Література:

- Антонов, В. (2017, 15 листопада). *Нашумевшая песня Вячеслава Антонова. Дядя Вова, мы с тобой*. [Video]. YouTube. Відновлено з <https://www.youtube.com/watch?v=rE0MrvC0FTE>
- Белоброва, Е. (2023, 8 травня). Ожидается много трупов? Пригожин торжественно открыл новое кладбище ЧВК «Вагнер». Видео. *Obozrevatel News*. Відновлено з <https://news.obozrevatel.com/russia/ozhidaetsya-li-mnogo-trupov-prigozhin-torzhestvenno-otkryil-novoe-kladbische-pvk-vagner-video.htm>
- Белоусов, Е. (2022, 21 вересня). Путин заявил, что у российской цивилизации «свой путь». *Вечерняя Москва*. Відновлено з <https://vm.ru/news/997793-putin-zayavil-chto-u-rossijskoj-civilizacii-svoj-put>
- Встреча с матерями военнослужащих – участников СВО*. (2023). Президент России. Відновлено з <http://kremlin.ru/events/president/news/69935>
- Встреча с молодыми предпринимателями, инженерами и учёными*. (2022). Президент России. Відновлено з <http://kremlin.ru/events/president/news/68606>

- Гилберт, Г. М. (2012). *Нюрнбергский дневник: [пер. с англ.]*.
- Гудков, Л. (No date). *Синдром негативной идентичности в посттоталитарной России*. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. Відновлено з <http://old.zounb.zp.ua/node/4718>
- Красно, А. (2023, 6 квітня). «Детям продают смерть». Школьники Юга России заставляют обслуживать войну. *Radio Free Europe / Radio Liberty*. Відновлено з <https://www.kavkazr.com/a/shkolnikov-yuga-rossii-zastavlyayut-obsluzhivatj-voynu/32351758.html>.
- Ларина, А. (2022, 25 вересня). Лента новостей (Москва). *Коммерсантъ*. Відновлено з <https://www.kommersant.ru/doc/5581307>
- Михайлик, Володимир. (2020, 24 березня). *Путин – Мы как мученики попадем в рай, а они просто сдохнут* [Video]. YouTube. Відновлено з <https://www.youtube.com/watch?v=TaUaoXYupLQ>
- Окончательное решение украинского вопроса? Российское госагентство опубликовало пугающую статью — рассказываем подробнее. (No date). *Зеркало*. Відновлено з <https://news.zerkalo.io/cellar/12257.html?c>
- Патриарх Кирилл пообещал военным вечную жизнь в случае гибели за Родину. (2021). *Бизнес Online*. Відновлено з <https://www.business-gazeta.ru/news/512691>
- Пелевин, В. О. (2012). *Generation «P»*.
- Православие: Pro et contra, Русскому народу необходимо духовное обновление — В.Ф. Федоров, М.И. Шишова*. (No date). Відновлено з https://azbyka.ru/otechnik/novonachalnym/pravoslavie-pro-et-contra/36_1
- Разговоры о важном*. (2022). Відновлено з <https://razgovor.edsoo.ru/>
- Расенко, Е. (2023, 3 січня). Пропагандист Соловьев заявил, что «жизнь сильно переоценена». *Корреспондент. Net*. Відновлено з <https://korrespondent.net/world/4549561-propahandyst-solovev-zaiavyl-chto-zhyzn-sylno-pereotsenena>
- ТАСС*. (2018, 15 березня). Путин рассказал, как принимал решение о штурме террористов в театре на Дубровке. Відновлено з <https://tass.ru/politika/5032223>
- ТАСС*. (2023, 25 лютого). Посол РФ в США назвал бездумными введенные против России американские санкции. Відновлено з <https://tass.ru/politika/17138843>
- Ткач, Ю. (2024, 20 січня). Создатели Бессмертного полка открестились от проведения акции и заявили о подмене ее первоначального замысла. *НикВести*. Відновлено з <https://nikvesti.com/ua/news/politics/246699>
- ТСН.Ua*. (2022, 18 жовтня). Предлагал смыть грехи кровью украинцев: зек из «Вагнера» рассказал, как Пригожин вербовал в колонии. Відновлено з <https://tsn.ua/ru/ukrayina/predlagal-smyt-grehi-krovyu-ukraincev-zek-iz-vagnera-rasskazal-kak-prigozhin-verboval-v-kolonii-2182126.html>
- Футурье, Э. (No date). Появилось видео, на котором Евгений Пригожин вербует зеков в «ЧВК Вагнера». *Ридус*. Відновлено з <https://www.ridus.ru/poyavilos-video-na-kotorom-evgenij-prigozhin-verbuet-zekov-v-chvk-vagnera-389563.html>
- Шалыгин, А. (No date). *Владимир Путин на охоте, на рыбалке, на отдыхе (фото)*. Відновлено з https://www.nexplorer.ru/print/news_5586.htm
- Якубова, Л., Головка, В., & Примаченко, Я. (2018). *Русский мир на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії (аналітична доповідь)*.
- BBC News — Русская служба. (2020, 20 квітня). «Левада-центр» опрашивает россиян о желании «ликвидировать» геев. Это нормально? *BBC News Русская Служба*. Відновлено з <https://www.bbc.com/russian/news-52355213>
- BBC News — Русская служба. (2022, 18 березня). *Толпа в метро и перебой в трансляции речи Путина. Митинг-концерт в «Лужниках»* [Video]. YouTube. Відновлено з <https://www.youtube.com/watch?v=S0yIm2SvDh0>
- Рахтон, R. O. (2004). *The anatomy of fascism*. Alfred A. Knopf.
- Ukraine victory. (2022, 30 Вересня). *Владлен Татарский военкор РФ: всех уьем и всех ограбим как мы любим* [Video]. YouTube. Відновлено з <https://www.youtube.com/watch?v=IBvJfQHkjfA>
- Z-Концерт в поддержку спецоперации на Украине*. (2022). Відновлено з <https://spravedlivo.ru/11896810>
- 201nn. (2012, 23 лютого). *Путин Лужники 23.02 — Умремте ж под Москвой #путин #путинг #митинг #москва митинг москва путинг* [Video]. YouTube. Відновлено з https://www.youtube.com/watch?v=0-K_6H1qHnM

References:

- Antonov, V. (2017, November 15). *Nashumevshaia pesnia Viacheslava Antonova. Diadia Vova, my s toboi* [A sensational song by Vyacheslav Antonov. Uncle Vova, we are with you]. [Video]. YouTube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=rE0MrvC0FTE> (in Russian)
- BBC News — Russian service. (2020, April 20). “Levada-tsentr” oprashivaet rossiyan o zhelanii “likvidirovat” geev. Eto normalno? [Levada Center is asking Russians about their desire to “liquidate” gays. This is fine?]. *BBC News Russian Service*. Retrieved from <https://www.bbc.com/russian/news-52355213> (in Russian)
- BBC News — Russian service. (2022, March 18). *Tolpa v metro i pereboi v translyatsii rechi Putina. Miting-kontsert v “Luzhnikakh”* [Crowd in the subway and interruption in the broadcast of Putin's speech. Rally-concert at Luzhniki] [Video]. YouTube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=S0yIm2SvDh0> (in Russian)
- Belobrova, E. (2023, May 8). Ozhyaetsia mnogo trupov? Pryhozyn torzhestvenno otkryl novoe kladbyshche ChVK «Vagner». Vydeo [Are there many corpses expected? Prigozhin solemnly opened the new cemetery of the Wagner PMC. Video]. *Obozrevatel News*. Retrieved from <https://news.obozrevatel.com/russia/ozhidaetsya-li-mnogo-trupov-prigozhin-torzhestvenno-otkryl-novoe-kladbische-pvk-vagner-video.htm> (in Russian)
- Belousov, E. (2022, September 21). Putyn zaiavyl, chto u rossiyskoi tsyvylyzatsyy «svoi put» [Putin said that Russian civilization has its own way]. *Evening Moscow*. Retrieved from <https://vm.ru/news/997793-putin-zayavil-chto-u-rossijskoj-civilizacii-svoj-put> (in Russian)
- Futurier, E. (No date). Poyavilos video, na kotorom Yevgenii Prigozhin verbuet zekov v «ChVK Vagnera» [A video has appeared in which Yevgeny Prigozhin recruits prisoners into the Wagner PMC]. *Reedus*. Retrieved from <https://www.ridus.ru/poyavilos-video-na-kotorom-evgenij-prigozhin-verbuet-zekov-v-chvk-vagnera-389563.html> (in Russian)
- Gilbert, G.M. (2012). *Nyurnbergskii dnevnik* [Nuremberg diary]: [translation from English]. (in Russian)
- Gudkov, L. (No date). *Sindrom negativnoi identichnosti v posttotalitarnoi Rossii* [Negative identity syndrome in post-totalitarian Russia]. Zaporizhzhia Regional Universal Scientific Library. Retrieved from <http://old.zounb.zp.ua/node/4718> (in Russian)
- Krasno, A. (2023, April 6). “Detyam prodavut smert”. Shkolnikov Yuga Rossii zastavlyayut obsluzhivat voynu [“Death is being sold to children.” Schoolchildren in the South of Russia are being forced to serve the war]. *Radio Free Europe / Radio Liberty*. Retrieved from <https://www.kavkazr.com/a/shkolnikov-yuga-rossii-zastavlyayut-obsluzhivat-voynu/32351758.html> (in Russian)
- Larina, A. (2022, September 25). Lenta novostei (Moskva) [News feed (Moscow)]. *Kommersant*. Retrieved from <https://www.kommersant.ru/doc/5581307> (in Russian)
- Mykhailik, Volodymyr. (2020, March 24). *Putin — Mi kak mucheniki popadem v rai, a oni prosto sdokhnut* [Putin - We, like martyrs, will go to heaven, and they will simply die][Video]. YouTube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=TaUaoXYupLQ> (in Russian)
- Okonchatelnoe reshenie ukrainskogo voprosa? Rossiiskoe gosagentstvo opublikovalo pugayushchuyu statyu — rasskazivaem podrobnее [The final solution to the Ukrainian question? A Russian state agency published a frightening article - we'll tell you more]. (No date). *Mirror*. Retrieved from <https://news.zerkalo.io/cellar/12257.html?c> (in Russian)
- Patriarkh Kirill poobeshchal voennim vechnuyu zhizn v sluchae gibeli za Rodinu [Patriarch Kirill promised the military eternal life in case of death for the Motherland]. (2021). *Бизнес Online*. Retrieved from <https://www.business-gazeta.ru/news/512691> (in Russian)
- Paxton, R. O. (2004). *The anatomy of fascism*. Alfred A. Knopf.
- Pelevin, V. O. (2012). *Generation «P»*. (in Russian)
- Pravoslavie: Pro et contra, Russkomu narodu neobkhodimo dukhovnoe obnovenie — V.F. Fedorov, M.I. Shishova* [Orthodoxy: Pro et contra, The Russian people need spiritual renewal — V.F. Fedorov, M.I. Shishova]. (No date). Retrieved from https://azbyka.ru/otechnik/novonachalnym/pravoslavie-pro-et-contra/36_1 (in Russian)
- Rasenko, E. (2023, January 3). Propagandist Solovev zayavyl, chto “zhizn silno pereotsenena” [Propagandist Soloviev said that “life is greatly overrated”]. *Correspondent.Net*. Retrieved from <https://korrespondent.net/world/4549561-propahandyst-solovev-zaiavyl-chto-zhizn-sylno-pereotsenena> (in Russian)
- Razgovori o vazhnom* [Conversations about important things]. (2022). Retrieved from <https://razgovor.edsoo.ru/> (in Russian)
- Shalygin, A. (No date). *Vladimir Putin na okhote, na ribalke, na otdikhe (foto)* [Vladimir Putin hunting, fishing, on vacation (photo)]. Retrieved from https://www.nexplorer.ru/print/news__5586.htm (in Russian)
- TASS. (2018, March 15). Putin rasskazal, kak prinimal reshenie o shturme terroristov v teatre na Dubrovke [Putin told how he made the decision to storm the theater on Dubrovka]. Retrieved from <https://tass.ru/politika/5032223> (in Russian)
- TASS. (2023, February 25). Posol RF v SShA nazval bezdumnimi vvvedenie protiv Rossii amerikanskie sanktsii [The Russian

- an Ambassador to the United States called the American sanctions imposed against Russia thoughtless]. Retrieved from <https://tass.ru/politika/17138843> (in Russian)
- Tkach, Yu. (2024, January 20). Sozdateli Bessmertnogo polka otkrestilis ot provedeniya aktsii i zayavili o podmene yee peronachalnogo zamisla [The creators of the Immortal Regiment disowned the action and announced the substitution of its original plan]. *NickVesti*. Retrieved from <https://nikvesti.com/ua/news/politics/246699> (in Russian)
- TSN.Ua. (2022, October 18). Predlagal smyt grekhi krovyu ukraincsev: zek iz «Vagnera» rasskazal, kak Prigozhin verboval v kolonii [He offered to wash away sins with the blood of Ukrainians: a prisoner from Wagner told how Prigozhin recruited into the colonies]. Retrieved from <https://tsn.ua/ru/ukrayina/predlagal-smyt-grehi-krovyu-ukraincev-zek-iz-vagnera-rasskazal-kak-prigozhin-verboval-v-kolonii-2182126.html> (in Russian)
- Ukraine victory. (2022, September 30). *Vladlen Tatarskii voenkor RF: vsekh ubem i vsekh ograbim kak mi lyubim* [Vladlen Tatar military commander of the Russian Federation: we will kill everyone and rob everyone as we love] [Video]. YouTube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=IBvJfQHkja> (in Russian)
- Vstrecha s materiamy voennosluzhashchykh — uchastnykov SVO* [Meeting with mothers of military personnel — participants of the Northern Military District]. (2023). President of Russia. Retrieved from <http://kremlin.ru/events/president/news/69935> (in Russian)
- Vstrecha s molodymi predprinimateljami, inzhenerami i uchjonymi* [Meeting with young entrepreneurs, engineers and scientists]. (2022). President of Russia. Retrieved from <http://kremlin.ru/events/president/news/68606> (in Russian)
- Yakubova, L., Golovko, V., & Prymachenko, Ya. (2018). *Russkyi myr na Donbasi ta v Krymu: istorychni vytyky, politychna tekhnolohiia, instrument ahresii (analytychna dopovid)* [Russian peace in Donbas and Crimea: historical origins, political technology, instrument of aggression (analytical report)]. (in Ukrainian)
- Z-Kontsert v podderzhku spetsoperatsii na Ukraine [Z-Concert in support of the special operation in Ukraine]. (2022). Retrieved from <https://spravedlivo.ru/11896810> (in Russian)
- 201nn. (2012, February 23). *Putin Luzhniki 23.02 — Umremte zh pod Moskvoi #putin #puting #miting #moskva miting moskva puting* [Putin Luzhniki 23.02 — Die near Moscow] [Video]. YouTube. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=0-K_6H1qHnM (in Russian)

Artem Bohutskyi

Thanatology as a signifier of totalitarian ideology (on the example of russia)

Abstract. The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation has led to the actualisation of the discourse of cultural confrontation. The rule of Vladimir Putin has not only led to the establishment of a totalitarian regime in Russia, but also led to the formation of the cult of death. The cult of death (thanatology) should be understood as the emergence of social and cultural practices that are directly related to death. The main idea is to recreate the USSR by creating a necrophiliac ideology. In which the life of any citizen is levelled and deformed. A decent life is replaced by a glorious death, with arms in hand, in a foreign country. Through propaganda, Russian ideology promotes the idea of death as the main virtue of a citizen. The process of such ideological processing begins in childhood and is supported by various state organisations throughout a person's life, with the activities of the Wagner PMC and the Immortal Regiment association being particularly prominent. Understanding this phenomenon will help Ukrainian authorities and society to better respond to the challenges posed by Russia's policy of genocide of the Ukrainian nation.

Keywords: Russian-Ukrainian war, cult of death, ideology of rashism, totalitarian state, Putin, "Immortal Regiment", cultural dimension.